

व्यक्तिपरिचय

मालतीबाई पेंढारकर

मराठी नाट्यप्रेमींना मालतीबाई पेंढारकर हे नाव परिचित आहेच. पूर्वाश्रमीच्या मालती नाफडे यांचा विवाह १९४८ साली 'ललितकलादर्श'चे भालचंद्र पेंढारकर यांच्याशी झाला. संसार आणि रंगभूमी असे दुहेरी व्रत घेतलेल्या मालतीबाईंनी हे व्रत आयुष्यभर प्राणपणाने सांभाळले. व्यावसायिक भूमिका निभावतानाच त्यांनी सांसारिक भूमिकाही तितक्याच ताकदीने किंबहुना काकणभर अधिक प्रभावीपणे निभावल्या. मालतीबाईंची कारकीर्द लग्नापूर्वी, म्हणजे १९४३-४४च्या सुमारास पृथ्वी थिएटरमधून सुरू झाली होती. त्यानंतर 'सत्तेचे गुलाम' नाटकाच्यावेळी त्या ललितकलादर्शमध्ये आल्या. नाटकात पदार्पण करण्याबरोबरच त्यांनी भालचंद्र पेंढारकर, अर्थात अण्णांच्या आयुष्यातही पदार्पण केले आणि अण्णांबरोबरच ललितकलादर्श या संस्थेशीही त्यांची कायमची गाठ बांधली गेली. ललितकलादर्शला त्या आपले दुसरे कुटुंबच मानायच्या. आईच्या मायेने त्यांनी



संस्थेचे पालनपोषण केले. आज संस्था शंभर ओलांडू शकली, यात मालतीबाईंचा वाटा फार मोठा आहे. ललितकलादर्शच्या कुटुंबात येणाऱ्या प्रत्येक व्यक्तिसाठी मालतीबाई म्हणजे एक मोठा आधारस्तंभ होत्या. सांसारिक जबाबदाऱ्या निभावत असतानाच दुसरीकडे त्यांचे कलाजीवनही विविध भूमिकांमधून बहरत होते. ललितकलादर्शच्या जवळपास सगळ्याच, नाटकांत त्यांनी भूमिका केल्या. 'स्वामिनी'तील काशी, 'दुरितांचे तिमिर जावो' मधील डॉ. ललिता, 'संन्याशाचा संसार' मधील किशोरी या त्यांच्या गाजलेल्या भूमिका, याव्यतिरिक्त इतर नाट्यसंस्थांसाठीही त्यांनी भूमिका केल्या. साहित्य संघाशी मालतीबाई आणि अण्णांचा घरोबा होता. साहित्य संघातर्फे केलेली 'सौभद्र', 'संशयकल्लोळ', 'होनाजी बाळा', 'सवाई माधवरावांचा मृत्यू', ही त्यांची नाटके गाजली. नाट्यसंपदेच्या 'अश्रूंची झाली फुले' मध्येही त्यांनी काम केले होते.

'अभिजात' संस्थेच्या 'गुंतता हृदय हे' मधील मामी ही त्यांची अत्यंत गाजलेली भूमिका. त्या नाटकापासून मालुताई सगळ्यांच्या मामी झाल्या. अभिनयाबरोबरच पार्वती कुमार यांच्याकडे त्या नृत्य शिकलेल्या होत्या. पृथ्वी थिएटरमध्ये यायच्या आधी 'तुफानी स्वार' आणि 'कारस्थान' या दोन हिंदी चित्रपटांमधून त्यांनी भूमिका केल्या होत्या. अत्यंत लाघवी स्वभावाच्या आणि कायम सकारात्मक दृष्टिकोन असणाऱ्या मालतीबाईंनी आपला संसारही तितक्याच प्रभावीपणे केला. प्रसंगी आपले कलाजीवन मागे सारून, त्यांनी सांसारिक जबाबदाऱ्यांना प्राधान्य दिले. उत्तम सून, कर्तबगार पत्नी, प्रेमळ आणि शिस्तप्रिय आई, मैत्रीचा धागा जोडणारी सासू अशा अनेक भूमिका त्यांनी प्रत्यक्ष आयुष्यात समर्थपणे निभावल्या. त्यातील आईची भूमिका मुलांचं आयुष्य उजळून टाकणारी ठरली. अत्यंत सकारात्मक विचारशैली जोपासणाऱ्या मालतीबाईंचे व्यक्तिमत्व दुसऱ्याला सकारात्मक ऊर्जा देणारे असेच होते.

बोधकथा

भालचंद्र भाटवडेकर हे मुंबईतले एकेकाळचे नामांकित डॉक्टर आणि सार्वजनिक क्षेत्रातलं बाणेदार व्यक्तिमत्व. भाटवडेकर अनेक सामाजिक संस्थांशी निगडित होते. त्यांच्या धैर्याबद्दलची ही आठवण.

गिरगावात त्या वेळी बॉम्बे बँकिंग कंपनी नावाची बँक होती. बँकेच्या संचालक मंडळावर भाटवडेकर होते. या बँकेचं १९१२-१३ च्या सुमारास अचानक दिवाळं निघालं. बँकेला टाळं लागलेलं पाहून लोक संतापले. बँकेच्या प्रवेशद्वाराशी जमाव गोळा झाला. पोलिस बंदोबस्तात सरकारी लिफ्टिडेटर

आणि काही कारकून काम करत होते. मात्र लोकांच्या संतापाचा उद्रेक व्हायची वेळ आली होती. भाटवडेकरांना हे समजल्यावर ते बँकेत जायला निघाले. जमावाच्या रागाची कल्पना असल्यामुळे काही हितचिंतकंनी त्यांना तिकडे न जाण्याचा सल्ला दिला, मात्र त्याला न जुमानता भाटवडेकर बँकेपाशी आले. पोलिसांनी त्यांच्याभोवती कडे करून त्यांना सुरक्षित आत नेले. मात्र पाचव्या मिनीटाला भाटवडेकर बाहेर आले. लोकांनी त्यांच्यावर आरोपांचा भडिमार केला. यावर भाटवडेकरांनी शांतपणे हात जोडले आणि लोकांना उद्देशून म्हणाले, 'संचालक म्हणून मी झाल्या प्रकाराची जबाबदारी घेतो आहे.

चारित्र्यापुढे मला संपतीची आणि प्राणांचीही पर्वा नाही. मी माझं पासबुक आणि कोऱ्या धनादेशांचं पुस्तक संबंधितांकडे देतो आहे त्यांनी माझ्याकडून गरज असेल तेवढी रक्कम घ्यावी. हवं तर मी माझी इस्टेटही घायला तयार आहे. तुम्ही सगळ्यांनी मला क्षमा करावी एवढीच माझी विनंती आहे.' भाटवडेकरांचं हे बोलणं ऐकून लोक अवाक झाले. चारित्र्यसंपन्न माणसाचं धैर्य पाहून ते शांत झाले. त्यांना पैसे परत मिळाले नाहीत हे खरं, मात्र भाटवडेकरांविषयीचा त्यांचा आदर कित्येक पर्तींनी वाढला. असं व्यक्तिमत्व ज्यांनी प्रत्यक्ष पाहिलं, अनुभवलं ते भाग्यवानच!

- वर्षा गजेंद्रगडकर

आजच्या काळांतील परिस्थिती आणि सुमारे १०० वर्षापूर्वीची परिस्थिती यामध्ये जमीन अस्मानाचा फरक आहे. आता बँका पतसंस्था लुटणारे जास्त आणि त्याबद्दल खंतही नाही अशी अवस्था आहे. या पार्श्वभूमीवर श्री भालचंद्र भाटवडेकर हे हिमालयाच्या उंचीएवढे आहेत असे म्हटल्यास वावगे ठरणार नाही.